

DARIUSZ KROK
KAMILA RYCHTARCZYK
Opole, UO

WPŁYW RELACJI Z OJCEM NA PERCEPCJĘ WIZERUNKU CIAŁA U KOBIET W WIEKU PÓŹNIEJ ADOLESCENCJI

Relacje z ojcem są ważnym elementem kształtowania się psychiki córki i znajdują odzwierciedlenie w jej poznawczych wyobrażeniach oraz uczuciowym stosunku do siebie samej. Charakter emocjonalnych relacji i sposób traktowania córki posiada fundamentalne znaczenie dla jej światopoglądu i dążeń, a także ma nieocznione znaczenie dla postrzegania własnej wartości i kobiecości. Specyfika relacji między ojcem a córką wpływa bardzo silnie na jej stosunek do własnego ciała na poziomie poznawczym (oceny i opinie na temat ciała), emocjonalnym (uczucia i emocje) i behawioralnym (np. nawyki żywieniowe). Wyznawane przez ojca stereotypowe przekonania na temat powinności kobiet mogą negatywnie wpłynąć na kształtowanie się tożsamości płciowej dorastającej córki. Kiedy ojciec nie docenia w dziewczynce kobiecości, to hamuje jej prawdziwy rozwój. Z dziewczynki, która nie doświadczyła przyjemności płynącej z podobania się ojcu, wyrasta istota okaleczona i odrzucająca własną cielesność. Kobieta, która nie akceptuje własnego ciała, nadmiernie koncentruje swoje wysiłki wokół zabiegów związanych z poprawieniem wizerunku lub przeciwnie całkowicie odrzuca starania o swój wygląd. Sposób, w jaki córka ocenia swoje relacje z pierwszym mężczyzną swojego życia, czyli ojcem, posiada istotny wpływ na percepcję własnego ciała.

1. Rola ojca w rozwoju psychicznym kobiet w okresie adolescencji

Ważnym uzupełnieniem wychowawczych zadań matki w procesie rozwoju psychospołecznego dzieci jest udział ojca. Wynika to z silnej potrzeby kontaktu z obydwójgim rodziców, które dziecko doświadcza już od pierwszych dni życia¹. Ilość czasu spędzanego z ojcem odciska silne piętno na późniejszym życiu dziecka. Zdaniem N.H. Wrighta, opiekuńcza aktywność ojca względem córki już w okresie dzieciństwa pozwala jej na wykształcenie silnego poczucia, że jest ona w stanie indywidualnie kształtować swoją drogę życiową i pokonywać pojawiające się trud-

---

¹ H. BEE, D. BOYD, *Life span development*, Boston 2003, s. 125–126.

ności². Rola ojca jest także ważna w późniejszych okresach rozwojowych i przyczynia się do wykształcenia prawidłowych vs. nieprawidłowych wzorców poznawczych i emocjonalnych.

Przy omawianiu funkcji spełnianych przez rodziców podkreśla się, że czynnik płci wpływa w dużym stopniu na pełnienie ról rodzicielskich, czyli na stopień, w jakim każdy z rodziców będzie angażował się w pełnienie zadań i obowiązków rodzicielskich. Z tego względu udział, jaki przejawiają ojcowie w wychowaniu dzieci, znacznie różni się od udziału matek³. Czas, jaki ojcowie poświęcają dzieciom, wiąże się najczęściej z zabawą czy inną aktywnością, stąd ojcowie są postrzegani przez dzieci jako rodzice bardziej atrakcyjni w tym wymiarze życia. Są przy tym nowatorscy, zaangażowani i czasami nieprzewidywalni, co decyduje o tym, że dzieci preferują zabawy organizowane przez ojców bardziej niż przez matki. Ponadto sami mężczyźni chętnie wybierają zabawę jako formę kontaktu z dzieckiem.

Na płaszczyźnie emocjonalnej ojciec przyczynia się przede wszystkim do wzmocnienia u córek poczucia bezpieczeństwa. Dzieje się tak za sprawą m.in. jego zrównoważenia psychicznego i zdolności patrzenia z dystansem na wiele spraw. Jest on pierwszym mężczyzną umacniającym w córce poczucie własnej wartości, pomaga jej w sprecyzowaniu celów życiowych i wyborze zawodu⁴. Udział ojca zaznacza się także w przyswajaniu przez córkę określonych wartości stanowiących postawę dla budowania tożsamości i poglądu na świat.

Istotne zmiany w relacjach między ojcem a córką zachodzą w okresie dorastania. Kierowani lękiem przed własnymi reakcjami na rozwijającą się seksualność córki, ojcowie często odsuwają się, gdy dziewczęta stają się kobietami. W ten sposób nie udzielają swoim córkom wsparcia oraz odmawiają tak potrzebnego i oczekiwanego potwierdzenia ich kobiecości. W konsekwencji młode kobiety zostają pozbawione bezpieczeństwa, co może generować postawy lęku i niepokoju w sytuacjach stwarzających możliwość intymnych kontaktów z mężczyznami. Jak podkreśla J. Wojciechowska, może to także prowadzić do trudności w nawiązywaniu późniejszych bliskich relacji⁵. Mamy tutaj do czynienia z procesami kształtowania właściwych reakcji uczuciowych przez młode dziewczęta, które wymagają obecności zarówno matki, jak i ojca. Każde z rodziców dostarcza właściwych i indywidualnych wzorców, pomagających młodej osobie budować swoją tożsamość płciową i określać zasady reakcji emocjonalnych w stosunku do płci przeciwnej.

Wpływ ojca na psychiczne życie córki ujawnia się w momentach, gdy rozpoczyna ona samodzielne życie. Sposób, w jaki dziewczynka wchodziła w relacje z oj-

---

² N.H. WRIGHT, *Tatusiowa córeczka, czyli o niezwykłym wpływie ojca na osobowość córki*, Warszawa 1993, s. 92.

³ M. PLOPA, *Psychologia rodziny: teoria i badania*, Kraków 2005, s. 252.

⁴ M. Łobocki, Problemy osobliwego wychowania dziewcząt, w: R. KWIECIŃSKA, M.J. SZAMAŃSKI (red.), *Młodzież a dorośli. Napięcia między socjalizacją a wychowaniem*, Kraków 2001, s. 412.

⁵ J. WOJCIECHOWSKA, *Córki i ich ojcowie*, „Charaktery” 7 (2005), s. 10.

cem, rzutuje na charakter nawiązywania przez nią znajomości z innymi mężczyznami. Jeśli kobieta nie czuła się w młodości afirmowana i podziwiana przez swojego ojca, może nie wierzyć w nawiązanie intymnych relacji z mężczyzną, przejawiając nadmierną czujność i nieufność. Analogicznie, kobiety akceptowane przez ojców wykazują wyższe poczucie własnej wartości, bardziej aprobują własną kobiecość, a w efekcie są bardziej ufne i otwarte na mężczyzn. D. Kornas-Biela zauważa, że córka potrzebuje ojca, aby wzrastać w przeświadczeniu bycia kochaną przez pierwszego ukochanego w jej życiu mężczyznę⁶. Dzięki temu wykształca się u niej poczucie zasługiwania na miłość innych ludzi.

Można powiedzieć, że ojciec stanowi dla córki wzór, jak powinna być kochana, szanowana i traktowana przez innych mężczyzn, a także jak powinna się zachowywać wobec nich. Przejawiane przez ojca postawy dystansowania lub jego nieobecność, które nie zaspakajają potrzeb córki, zwiększają prawdopodobieństwo szukania przez dorastającą kobietę mężczyzny zdolnego do zaspokojenia tych potrzeb. W niektórych przypadkach może to prowadzić do niekorzystnych konsekwencji psychospołecznych, np. związku nadmiernie zależne.

Wpływ ojca na psychiczne funkcjonowanie dziewcząt jest szczególnie widoczne w sferze emocjonalnej. Badania przeprowadzone przez M. Plopę wykazały, że postawa ojca ma większy wpływ na sferę emocjonalną dziewcząt niż chłopów. Ponadto, kochająca postawa ojcowska pozytywnie wpływała u córek na ich stosunek do ludzi, stabilność emocjonalną, poczucie bezpieczeństwa i spokój, odpowiedzialność, niezależność oraz zdyscyplinowanie wewnętrzne. Brak więzi uczuciowej z ojcem objawiał się przeciwnym typem reagowania emocjonalnego córek⁷. Przytoczone rezultaty świadczą o silnym oddziaływaniu ojca na emocjonalne życie córek. Zaangażowanie ojca jest także niezwykle istotne w kształtowaniu wzorców zachowań dorastających córek, co rzutuje na ich przyszłe funkcjonowanie w ramach struktur społecznych⁸. Pozytywne i satysfakcjonujące relacje ojca do córki powodują nabywanie bardziej dojrzałych sposobów reagowania emocjonalnego w relacjach z innymi osobami.

Postawa ojca silnie wpływa na kształtowanie się obrazu własnego „ja”. Szczególnie niekorzystna dla rozwoju „ja” jest postawa krytykująca i nadmiernie wymagająca, co wyraża się w sytuacjach, gdy ojciec próbuje nieustannie zmieniać córkę oraz kształtować ją na wzór wytworzonego przez siebie ideału kobiety. W obliczu krytyki lub odrzucenia wykształci się u córki niskie poczucie własnej wartości i zaniżona samoocena. Brak „sprzężenia zwrotnego” z nieprzystępnym ojcem czyni córkę bezbronną również wobec negatywnych wpływów otoczenia⁹. Ojciec odgrywa

---

⁶ D. KORNAS-BIELA, *Męskość, ojcostwo — kryzys i wyzwanie*, „Cywilizacja” 17 (2006), s. 108.

⁷ PLOPA, *dz. cyt.*, s. 303.

⁸ M.J. CARLSON, *Family structure, father involvement, and adolescent behavioral outcomes*, „Journal of Marriage and Family” 68 (2006), nr 1, s. 151–152.

⁹ WRIGHT, *dz. cyt.*, s. 80.

ogromną rolę w kształtowaniu ambicji córki, jej celów życiowych i kompetencji społecznych. Kobiety pozbawione wsparcia ze strony ojca mają trudności w akceptacji swojej kobiecości oraz nawiązywaniu prawidłowych i satysfakcjonujących relacji z mężczyznami, ponieważ nie zdołały wykształcić właściwej tożsamości płciowej.

2. Rozumienie wizerunku ciała

Pojęcie wizerunku ciała stanowi konstrukt, w ramach którego możemy wyróżnić elementy poznawcze, behawioralne i afektywne. Jak wskazują znani badacze tego zagadnienia, T.F. Cash i T. Pruzinsky, wizerunek ciała jest syntetycznym kompleksem psychofizjologicznych elementów o charakterze perceptywnym, emocjonalnym, poznawczym i behawioralnym¹⁰. W tym rozumieniu wizerunek ciała jest podatny na wpływy otoczenia, nastroju oraz subiektywne oceny dokonywane przez osobę. Mamy tutaj do czynienia nie tylko z wyglądem zewnętrznym, tj. elementami urody czy atrakcyjności, lecz przed wszystkim, „umysłową reprezentacją nas samych”, która umożliwia percepcję własnego ciała w kategoriach subiektywnych¹¹. Wizerunek ciała zmienia się pod wpływem emocji, ale jednocześnie kieruje zachowaniem i samooceną. Sposób, w jaki postrzegamy swoje ciało i towarzyszące temu emocje, wpływa na plany życiowe, dobór partnerów oraz ogólny poziom zadowolenia z życia.

Wizerunek ciała jest związany z wewnętrznym spojrzeniem na swój wygląd, świadomością ocen innych osób oraz uczuciami doświadczanymi w kontekście własnego ciała. Zinternalizowane spojrzenie na własny wygląd oraz towarzyszące mu emocje mogą wpływać na zachowania ludzi. Wymienić można następujące czynniki łączące się z zagadnieniem wizerunku ciała: zadowolenie z wagi ciała, zadowolenie z poszczególnych części ciała oraz zadowolenie z ogólnego lub szczegółowego wyglądu¹². Zadowolenie z wagi ciała to rozbieżność (lub jej brak), jaka istnieje między aktualną a idealną wagą, natomiast proces oceny zgodności lub jej braku w zagadnieniach dotyczących wizerunku ciała jest procesem ewaluacji. Niewłaściwa ocena jest wynikiem nieadekwatnego spostrzegania, współwystępującego z orientacją zorientowaną na wygląd.

Analizując wizerunek ciała G. Capri i J.K. Thompson stwierdzają, że jednostki wartościują swoje ciało na podstawie dwóch rodzajów ocen: perceptualnej i subiek-

---

¹⁰ T.F. CASH, T. PRUZINSKY, *Future challenges for body image theory, research, and clinical practice*, w: T.F. CASH, T. PRUZINSKY (red.), *Body image: A handbook of theory, research, and clinical practice*, New York 2002, s. 509–510.

¹¹ D.M. GARDNER, *The 1997 body image survey results*, „Psychology Today” 30 (2004), s. 31–32.

¹² J.K. THOMPSON, D.M. GARDNER, *Measuring perceptual body image among adolescents and adults*, w: CASH, PRUZINSKY (red.), *dz. cyt.*, s. 144–145.

tywnej¹³. Ocena perceptualna dotyczy oszacowania wielkości poszczególnych części ciała oraz wagi, natomiast ocena subiektywna wiąże się z ewaluacją uczuć lub myśli generowanych na podstawie wyglądu. Obydwa rodzaje ocen są porównywane w umyśle jednostki tak, by na tej podstawie sformułować końcową opinię. Strategia ta wydaje się sensowna, jeśli przyjmiemy, że spostrzeganie naszego ciała dokonuje się w przeważającej mierze na bazie indywidualnie formułowanych ocen, które są porównywane z aktualnie obowiązującymi standardami. W niektórych przypadkach jednostki przejawiające orientację na wygląd nadmiernie koncentrują się na swoim wizerunku w sferze poznawczo-behawioralnej, co może prowadzić do niezadowolenia z wyglądu, a także niepokoju i stresu.

Wizerunek ciała jest pojęciem wielowymiarowym, które obejmuje trzy zasadnicze komponenty: poznawczy, emocjonalny i behawioralny. W skład komponentu poznawczego wchodzi oszacowania wielkości i proporcji ciała oraz ogólne niezadowolenie z wyglądu. Badania prowadzone od lat 60-tych ubiegłego stulecia dowodzą, że największe tendencje do występowania zaburzeń w ocenie rozmiarów ciała mają kobiety. Najczęściej wymienianymi, czyli najbardziej przeszacowanymi, częściami ciała są pas, biodra i uda. Przy czym przeszacowania w ocenie rozmiarów szerokości dotyczą jedynie własnego ciała, a nie występują z zaburzeniami w ocenie wielkości innych przedmiotów czy obiektów. Co ciekawe, największe zniekształcenia w ocenie wielkości poszczególnych partii ciała charakteryzują kobiety o niskiej wadze, w zestawieniu z osobami o średniej czy dużej wadze¹⁴. Zjawisko to można wyjaśnić na bazie teorii perceptywnych artefaktów, zgodnie z którą istnieje negatywna korelacja między aktualną wielkością ciała a skłonnością do przeszacowywania jego rozmiarów. Z tego względu osoby z zaburzeniami odżywiania mają tendencję do deformacji w zakresie oszacowywania rozmiarów swojego ciała.

Emocjonalny komponent wizerunku ciała dotyczy deklarowanego stopnia zadowolenia z własnej cielesności. W przypadku rozpatrywania tego zagadnienia należy się skupić głównie na niezadowoleniu z własnego wyglądu. Potwierdzają to badania przeprowadzone przy końcu XX w., które wykazały rosnący wzrost niezadowolenia ze swojego ciała u przedstawicieli obu płci w ostatnich latach. W pierwszej połowie lat 70-tych XX w. wynosił on 25% dla kobiet i 15% dla mężczyzn. Dwadzieścia lat później kształtował się on, analogicznie, na poziomie 56% i 43%¹⁵. Niezadowolenie z własnego ciała jest rozbieżnością istniejącą między idealną a aktualnie postrzeganą własną sylwetką. Dotyczy ono także innych partii ciała, jak twarz i włosy. Dla kobiet ważnym elementem wyglądu jest waga ciała, dlatego większość

---

¹³ Por. G. CAFRI, J.K. THOMPSON, *Measuring male body image: A review of the current methodology*, „Psychology of Men and Masculinity” 5 (2004), nr 1, s. 18–29.

¹⁴ A. GŁĘBOCKA, J. KULBAT, *Czym jest wizerunek ciała?*, w: A. GŁĘBOCKA, J. KULBAT (red.), *Wizerunek ciała. Portret Polek*, Opole 2005, s. 13.

¹⁵ GARDNER, *dz. cyt.*, s. 32–36.

z nich czuje się smukła i lekka, a tym samym atrakcyjniejsza rano, przed spożyciem śniadania¹⁶. Uczucia i emocje doświadczane w kontekście własnego ciała stanowią istotne źródło informacji dla jednostki, gdyż określają jej dobrostan psychiczny, w dużej mierze uzależniony od sfery emocjonalnej.

Niezadowolenie z ciała ulega zmianom na przestrzeni życia oraz w zależności od płci. Liczne badania wskazują, że dziewczęta wykazują większe niezadowolenie, niższą ocenę i bardziej negatywny obraz swojego ciała niż chłopcy¹⁷. Niezadowolenie z wizerunku ciała może być także wynikiem spostrzegania siebie jako nadmiernie otyłego. Odnosi się to zarówno do dziewcząt, jak i chłopców¹⁸. Ponadto owo niezadowolenie rośnie z wiekiem u dziewcząt, a u chłopców kształtuje się na podobnym poziomie. Czynnikiem wywierającym silny wpływ na spostrzeganie wizerunku ciała jest wiek. W starszym wieku kobiety preferują tęższe sylwetki i wtedy zaprzestają kontrolować swoje ciało, słabnie u nich lęk o przybranie na wadze oraz spada liczba zachorowań związanych z zaburzeniem odżywiania¹⁹. Aby zredukować różnice istniejące między postrzeganym a idealnym wizerunkiem ciała kobiety, podejmują różnego rodzaju działania prowadzące do wymarzonego wyglądu, co wiąże się z następnym, behawioralnym, komponentem wizerunku ciała.

Behawioralny aspekt wizerunku ciała obejmuje zachowania zmierzające do osiągnięcia lub utrzymania idealnego wyglądu. Najczęściej podejmowanym wysiłkiem jest odchudzanie. W połowie lat 90-tych XX w. do stosowania diety przyznawało się 84% kobiet i 70% mężczyzn, a najczęstszą przyczyną było pragnienie bycia szczupłym. Za tym pragnieniem ukryta jest również wiara w to, że dzięki temu zwiększą pomyślność w życiu, ponieważ w myśl efektu halo osobom atrakcyjnym żyje się lepiej, są korzystniej oceniane przez otoczenie i częściej uzyskują pomoc. Przypisuje im się także większe szanse na znalezienie dobrej pracy oraz partnera. Sama świadomość stosowania diety odchudzającej daje efekty terapeutyczne nawet wtedy, gdy nie przynosi ona efektów. Dokonuje się to za sprawą mechanizmu racjonalizacji i przekonania, że podejmuje się działania, aby rozwiązać problem nadwagi. Odchudzanie przynosi efekty jedynie u 5% kobiet stosujących kurację. U pozostałych kobiet pożądana waga utrzymuje się przez krótki czas, po czym wraca do poprzedniego stanu lub wzrasta o kilka kilogramów zgodnie z efektem jo-jo²⁰. Stosowanie wymagających i niekiedy uciążliwych praktyk odchudzania

¹⁶ GŁĘBOCKA, KULBAT, *dz. cyt.*, s. 14.

¹⁷ Por. M.P. MCCABE, L.A. RICCIARDELLI, J. FINEMORE, *The role of puberty, media and popularity with peers to increase weight, decrease weight and increase muscle tone among adolescent boys and girls*, „Journal of Psychosomatic Research” 52 (2002), s. 150–151; L. SMOLAK, M.P. LEVINE, *Body image in children*, w: J.K. THOMPSON, L. SMOLAK (red.), *Body image, eating disorders and obesity in youth*, Washington 2001, s. 43–46.

¹⁸ M.J. DUNCAN, Y. AL-NAKEEB, A.M. NEVILL, *Body esteem and body fat in British school children from different ethnic groups*, „Body Image” (2004), nr 3, s. 314.

¹⁹ Por. M. TIGGEMANN, *Body image across the adult life span: Stability and change*, „Body Image” (2004), nr 1, s. 29–41.

²⁰ A. GŁĘBOCKA, *Nie wyglądam jak Gioconda*, „Charaktery” 6 (2005), s. 39.

świadczy o silnym dążeniu kobiet do posiadania szczupłej sylwetki, co wiąże się z podniesieniem atrakcyjności fizycznej.

Innym sposobem na uzyskanie wymarzonej sylwetki są ćwiczenia fizyczne. Stojące je kobiety są bardziej zadowolone ze swojego wyglądu dzięki kontrolowaniu wagi i wzmacnianiu napięcia mięśniowego. Jest to główny motyw uprawiania sportu przed młode kobiety, wymieniany znacznie częściej niż pragnienie utrzymania dobrej kondycji fizycznej i zdrowia. Nawet w przypadku braku zauważalnych zmian w wyglądzie fizycznym osoby nie poddają się i nadal dążą do zmian. Występuje tutaj styl myślenia oparty na tzw. „syndromie fałszywej nadziei”, wyrażającym się w utrzymywaniu nierealistycznych oczekiwań na temat szybkości utraty wagi, ilości kalorii i potencjalnych konsekwencji zmian w wyglądzie²¹. Bardzo ważnym elementem jest tutaj częsta zmiana myślenia, co w przypadku niepowodzenia powoduje przeformowanie orientacji i wyznaczanie nowych celów napędzających następne działania.

Podsumowując dane odnoszące się do wizerunku ciała należy stwierdzić, że jest on bardzo ważnym elementem życia kobiet i mężczyzn²². Jest swego rodzaju „znakiem” atrakcyjności fizycznej i zdrowia. Konsekwencją są silne dążenia jednostek do uzyskania lub utrzymania szczupłej sylwetki, zgodnej z aktualnie panującymi trendami. Wywiera to silne znamię zarówno na procesy psychiczne jednostki (sfera poznawcza i emocjonalna), jak i konkretne formy zachowań (sfera behawioralna).

3. Związek relacji z ojcem na postrzeganie wizerunku własnego ciała u kobiet

Istotnym czynnikiem wpływającym na wizerunek własnego ciała jest oddziaływanie rodziców, którzy przekazują dzieciom wzorce i standardy wizerunku ciała, stymulując tym samym zmiany w wyglądzie. Badania wskazują, że dziewczęta są bardziej podatne i wrażliwe na uwagi kierowane pod ich adresem, co w niekorzystnych sytuacjach może prowadzić do wykształcenia się negatywnego wizerunku ciała²³. Wpływ na stosunek do własnej cielesności wynika albo z bezpośrednich komunikatów formułowanych przez rodziców, albo z procesu identyfikacji ze sposobem funkcjonowania znaczącej osoby, np. rodziców, znajomych lub autorytetów zewnętrznych.

---

²¹ J. POLIVY, C.P. HERMAN, *If at first you don't succeed: False hopes of self-change*, „The American Psychologist” 57 (2002), nr 9, s. 686.

²² Por. A. FEINGOLD, R. MAZZELLA, *Gender differences in body image are increasing*, „Psychological Science” 9 (1998), s. 190–192; J. WEBSTER, M. TIGGEMANN, *The relationship between women's body satisfaction and self-image across the life span: The role of cognitive control*, „Journal of Genetic Psychology” (2003), nr 164, s. 248–249.

²³ Por. J. DEMAREST, R. ALLEN, *Body image: Gender, ethnic and age differences*, „Journal of Social Psychology” (2000), nr 140, s. 469–470; S.J. PAXTON, K. PHYTHIAN, *Body image, self-esteem and health status in middle and later adulthood*, „Australian Psychologist” 34 (1999), s. 119–120.

Niezadowolenie z wyglądu może być spowodowane u dziecka narzekaniem przez rodziców na własną wagę, deklarowanym przez matkę niezadowoleniem ze swojego ciała czy stosowaniem przez nią kuracji odchudzających²⁴. Generalnie, rodzice są zadowoleni z wyglądu swoich dzieci przed okresem dorastania. Sytuacja zmienia się w czasie adolescencji, kiedy rodzice zaczynają przejawiać niezadowolenie z wizerunku ciała swoich dzieci, co związane jest z wieloma zmianami w wyglądzie fizycznym i zachowaniu. W tym okresie pojawiają się komunikaty lub reakcje rodziców związane z wyglądem ciała dorastających dzieci, które mogą posiadać ważne reperkusje dla psychiki nastolatków.

Kobiety postrzegają własne ciało poprzez pryzmat relacji z ojcem, który może wdrukować im własny model kobiecego piękna. Ojciec dostrzegający walory córki i nagradzający dbałość o wygląd, a jednocześnie akceptujący córkę taką, jaka jest, przyczynia się do wykształcenia u niej pozytywnej postawy wobec własnej cielesności. Natomiast ojciec obojętny lub krytykujący może przyczynić się do wystąpienia u młodej kobiety poważnych zaburzeń odżywiania, będących konsekwencją nieakceptowania swojego ciała. Jakkolwiek przyczyny zaburzeń odżywiania są złożone, to można przypuszczać, że anorektyczna reakcja córki może być prawdopodobną próbą opóźnienia momentu dojrzewania, by utrzymać bliskie relacje z ojcem²⁵. Badając powiązania anoreksji i sytuacji rodzinnych L. Canetti wraz ze współpracownikami stwierdzili, że nieprawidłowe relacje z ojcem (np. nadmierna kontrola) wiążą się z negatywnymi symptomami anorektycznymi. Dla dziewczyny pozbawionej miłości ojcowskiej jedynym dostępnym sposobem na poradzenie sobie z niemożnością ponownego zainteresowania ojca staje się kontrolowanie jedzenia i niejedzenia. Ponadto brak zapewnienia o poczuciu własnej wartości ze strony ojca powoduje większą uległość wobec oddziaływań kulturowych w postaci mody na odchudzanie i lansowanie szczupłości jako kanonu piękna²⁶.

Aktualnie istniejące wzorce piękna wywierają ogromnie silny wpływ na myślenie i zachowanie kobiet. Trafnie wyraża to M. Kochan-Wójcik stwierdzając, że

na poziomie codzienności kobiecość definiuje się na bazie obowiązującej wiedzy dotyczącej tego, co znaczy być kobietą, a istotą współczesnej wersji kobiecości jest niewątpliwie pojęcie piękna rozumianego jako piękna twarz i odpowiednie kształty — po prostu jako piękne ciało²⁷.

Podstawowa zasada pięknego ciała wyraża się w szczupłej sylwetce. Współczesne kobiety umniejszają często swoje walory wewnętrzne i ograniczają rozwój

---

²⁴ M. WAŚ, K. SCHER, *Obraz ciała u dzieci — perspektywa rozwojowa*, „Nowiny Psychologiczne” 1 (2007), s. 16–17.

²⁵ L. CANETTI, K. KANYAS, B. LERER, Y. LATZER, E. BACHAR, *Anorexia nervosa and parental bonding: the contribution of parent-grandparent relationships to eating disorder psychopathology*, „Journal of Clinical Psychology” 64 (2008), nr 6, s. 713–714.

²⁶ WRIGHT, dz. cyt., s. 78–79.

²⁷ M. KOCHAN-WÓJCİK, *Problematyka badań nad psychologicznym wizerunkiem kobiecego ciała*, „Czasopismo Psychologiczne” 9 (2003), nr 2, s. 160.

psychiczny, stawiając jednocześnie na wygląd zewnętrzny i koncentrując swoje działania na uzyskaniu oraz utrzymaniu wymarzonej wagi ciała.

Negatywne relacje z ojcem mogą zachodzić na wszystkich płaszczyznach. Wynika to z faktu, że ojciec jest pierwszym ważnym mężczyzną w życiu każdej kobiety, który przekazuje jej własny model kobiecego piękna, a zarazem stanowi istotny punkt odniesienia w zabiegach mających na celu eksponowanie lub maskowanie swojej kobiecości²⁸. W sferze poznawczej niekorzystne i niepoehlebne uwagi i oceny ojca mogą prowadzić do uformowania się negatywnej samooceny dotyczącej własnego ciała. Postawy ojca bazujące na braku aprobaty i wycofania uczuć mogą skutkować w zaburzeniach emocjonalnych córki, które przełożą się na problemy z wizerunkiem własnego ciała. Negatywne zachowania ojca w stosunku do córki mogą posiadać niekorzystne konsekwencje dla ukształtowania się wadliwych nawyków żywieniowych lub niedbałości o swój wygląd. Ojciec, jako pierwszy mężczyzna w życiu córki, zapewnia jej doświadczenia, pozwalające dziewczynce przeobrazić się w prawdziwą kobietę, świadomą własnej wartości, piękną i odporną na panującą modę lansującą kult ciała.

W przypadku gdy relacja łącząca ojca z córką nie była życzliwa i pełna akceptacji, może ona negatywnie wpłynąć na kształtowanie się kobiecości i stosunku do samej siebie. Emocjonalna lub fizyczna nieobecność ojca powoduje podświadome łączenie dezaprobaty ojcowskiej z kobiecością. Będzie to już widoczne w okresie dzieciństwa. Z uwagi na fakt, że rozwój tożsamości kobiecej następuje najszybciej na początku życia, dlatego dziecko nie posiada jeszcze mechanizmów obronnych. Z dziewczynki pozbawionej przyjemności podobania się ojcu, bycia adorowaną i rozpieszczaną przez niego, wyrasta osoba okaleczona oraz ukrywająca kobiecość i odrzucająca własne ciało. Jak podkreśla E. Kaschack, „kobieta jest wyglądem”, co oznacza, że bardzo zależy jej na wizerunku ciała i otrzymywaniu pozytywnych komunikatów odnośnie własnego wyglądu, szczególnie od osób najbliższych²⁹.

Specyfika relacji między ojcem a córką wpływa bardzo silnie na jej stosunek do własnego ciała, a w szczególności dotyczy nawyków żywieniowych. W ciekawy sposób dowodzą tego badania dotyczące nawyków żywieniowych młodych dziewcząt. Istnieje silny związek między stylem jedzenia dziewczyny, posiadanym obrazem własnego ciała i jego oceną a ideałem kobiety preferowanym przez ojca. Im bardziej córka różni się fizycznie od wyobrażenia ojca, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia u niej zaburzeń odżywiania. W jednym z badań okazało się, że dziewczęta przyjmowały za swoje przekonania ojców, że szczupłe kobiety są bardziej atrakcyjne i zdrowsze niż grube, a także mają znacznie większą szansę na odniesienie sukcesu. Wyciągały z tego wniosek, że w przypadku kobiet fizyczna

---

²⁸ M. ŁOBOCKI, *Problemy osobliwego wychowania dziewcząt*, w: KWIECIŃSKA, SZAMAŃSKI (red.), *dz. cyt.*, s. 412.

²⁹ E. KASCHACK, *Nowa psychologia kobiety*, Gdańsk 1996, s. 7.

atrakcyjność jest zdecydowanie ważniejsza niż inne przymioty, np. inteligencja³⁰. W efekcie dziewczęta oceniane przez swoich ojców jako grube częściej prowokowały u siebie wymioty. Na tym przykładzie widać, jak wielkie znaczenie posiadają relacje ojca do córki, które w niekorzystnych przypadkach mogą przekładać się na negatywne wzorce zachowania dziecka.

O wpływie relacji z ojcem na spostrzeganie wizerunku swojego ciała przez młode kobiety można wnioskować na podstawie badań przeprowadzonych na grupie kobiet ze zdiagnozowanymi zaburzeniami odżywiania w postaci anoreksji i bulimii. W badaniach nad rodzinami kobiet z anoreksją ojcowie ujawniali postawy opiekuńcze, ale, paradoksalnie, lekceważyli i zaniedbywali potrzeby córek. Natomiast córki były uległe w relacjach z rodzicami. Ojcowie jawili się jako kontrolujący, bagatelizujący i obwiniający córki. W rodzinach kobiet z anoreksją częściej niż w normalnych rodzinach występują złożone i sprzeczne komunikaty, np. albo nadopiekuńczość albo zaniedbywanie ze strony ojca³¹. Nadopiekuńczość uniemożliwia dziecku rozwój indywidualności i podtrzymuje zależność od rodziców, natomiast zaniedbywanie i lekceważenie potrzeb powoduje ambiwalentną postawę córki wobec siebie samej.

Ojciec może w nieświadomy sposób przekazywać córce własny model kobiecego piękna, stanowiący dla niej punkt odniesienia w zabiegach mających na celu eksponowanie bądź maskowanie własnej kobiecości. Najsilniejszy wpływ na to, jak dziewczęta oceniają siebie, ma poziom bliskości w relacjach z ojcem. Warty podkreślenia jest fakt, że ma on o wiele większe znaczenie niż poziom bliskości z matką, być może ze względu na to, iż ojciec jest pierwszym mężczyzną w życiu kobiety. Ważnym postulatem w relacjach ojca do córki jest to, aby ojciec, akceptując atrakcyjność i wygląd fizyczny córki, doceniał przede wszystkim jej przymioty intelektualne i moralne, uzdolnienia, osiągnięcia szkolne oraz jej otwartą postawę wobec ludzi i świata³². W ten sposób ojciec kształtuje pozytywne spojrzenie córki nie tylko na cechy zewnętrzne (wizerunek ciała), ale i także cechy wewnętrzne (osobowość).

Przytoczone badania wskazują na istnienie związku między postawą ojców a spostrzeganiem wizerunku własnego ciała. Uświadomienie sobie tego związku ma duże znaczenia dla zrozumienia złożoności relacji łączących ojca z córką, które w zależności od charakteru mogą powodować pozytywne vs. negatywne konsekwencje dla percepcji własnej cielesności przez kobiety.

---

³⁰ WOJCIECHOWSKA, *art. cyt.*, s. 10.

³¹ T. JUCYK, *Wpływ rodziny na etiologię i przebieg anorexia nervosa*, „Nowiny Psychologiczne” 2 (1994), s. 36–37.

³² ŁOBOCKI, *dz. cyt.*, s. 412.

4. Metodologia badań własnych

Prawidłowo zrealizowana praca empiryczna wymaga właściwego sformułowania problemu badań i należytego przeprowadzenia procedury badawczej. W celu przedstawienia metodologii badań sformułowany zostanie główny problem badawczy oraz hipotezy stanowiące próbę odpowiedzi na ten problem. Następnie zaprezentowane zostaną metody badawcze, które posłużą do weryfikacji postawionych hipotez. Na koniec omówiona będzie próba badawcza i sposób przeprowadzenia badań.

4.1. Problem pracy i hipotezy badawcze

Zdaniem J. Brzezińskiego, problem badawczy jest odpowiedzią na braki czy niekonsekwencje w danej dziedzinie oraz daje możliwość uzyskania tej odpowiedzi na zadane pytanie badawcze³³. Tym samym jest punktem wyjścia w naukach empirycznych. Zarówno problem, jak i hipotezy badawcze powstają w oparciu o posiadaną wiedzę teoretyczną, dotyczącą konkretnego fragmentu rzeczywistości, który jest ujmowany w procesie badawczym.

Celem niniejszych badań jest ustalenie, czy istnieje związek pomiędzy subiektywną oceną relacji z własnym ojcem, dokonywaną przez młode kobiety, a sposobem doświadczania swojego ciała w wymiarze emocjonalnym, behawioralnym oraz poznawczym. Główny problem badawczy dotyczy określenia wpływu relacji z ojcem na percepcję wizerunku swojego ciała przez młode kobiety. W niniejszej pracy zajęto się współzależnością między charakterem relacji ojciec – córka a sposobem postrzegania swojego ciała przez młode kobiety. Jak wykazano wcześniej, jednym z najsilniejszych czynników decydujących o zadowoleniu lub niezadowoleniu z własnego wyglądu u dziewcząt jest charakter relacji z ojcem, który jest pierwszym ważnym mężczyzną w życiu każdej kobiety. Wynika to z możliwości zapewnienia córce odpowiednich warunków do ukształtowania przychylniej postawy wobec własnego ciała i pozytywnych emocji w doświadczaniu kobiecości.

W oparciu o dotychczasową literaturę przedmiotu oraz przypuszczenia badawcze zostały sformułowane następujące hipotezy dotyczące związku postaw wychowawczych ojca ze sposobem doświadczania ciała przez młode kobiety:

- H1: Istnieje związek między postawami uczuciowymi ojca wobec córki a sposobem doświadczania swojego ciała u młodych kobiet.
- H2: Akceptująca postawa ojca kształtuje u córki poczucie własnej wartości, wysoką samoocenę oraz pozytywne nastawienie do własnej cielesności.
- H3: Autorytarna i niekonsekwentna postawa ojca przyczynia się do ogólnego obniżenia oceny swojego wizerunku u córek.

---

³³ J. BRZEZIŃSKI, *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa 2006, s. 35–37.

4.2. Metody zastosowane w pracy

W celu zbadania zależności pomiędzy charakterem relacji łączącej ojca z córką a sposobem spostrzegania własnej cielesności wykorzystano dwa narzędzia: Skalę Postaw Rodzicielskich w opracowaniu M. Plopy oraz Kwestionariusz Wizerunku Ciała stworzony przez A. Głębocką.

Pierwsza z metod, Skala Postaw Rodzicielskich, jest metodą badania relacji rodzic – dziecko i zakłada występowanie różnych postaw wychowawczych rodziców w percepcji ich dzieci. Kwestionariusz zawiera 75 twierdzeń, do których badani ustosunkowują się zakreślając kółkiem jedną z pięciu kategorii odpowiedzi: prawdziwe, raczej prawdziwe, trudno mi powiedzieć, raczej nieprawdziwe, nieprawdziwe. Oddziaływanie rodziców sprowadzono do pięciu podstawowych wymiarów: akceptacji, nadmiernego ochraniania, nadmiernego wymagania, autonomii oraz niekonsekwencji³⁴. Każda skala składa się z 15 twierdzeń. Ze względu na cel badań wykorzystano wersję dla młodzieży „Mój ojciec”. Wyniki surowe są przeliczane na skalę stenową i wyrażają stopień nasilenia danej postawy w kierunku pożądanym lub niepożądanym. Poniżej znajdują się opisy poszczególnych pięciu skal:

- 1) Postawa Akceptacji – Odrzucenia — dotyczy relacji z ojcem opartych na ciepłych i emocjonalnych stosunkach. Wysokie wyniki w tej skali świadczą o całkowitej akceptacji dziecka, jego uczuć i poglądów. Kontakty rodzic – dziecko są obustronne, empatyczne. Dziecko czuje się kochane i otoczone opieką. Ojciec charakteryzuje się troskliwością i czułością na problemy dziecka, traktując je z godnością i szacunkiem. Niskie wyniki są wskaźnikiem odrzucenia i instrumentalnego traktowania dziecka, w ramach którego wzajemne kontakty są chłodne i zdystansowane. Ojciec ignoruje potrzeby psychiczne dziecka, zaspakajając jedynie jego potrzeby materialne. Nie podejmuje prób poznania dziecka, jego myśli i problemów. Ojciec jest spostrzegany przez dziecko jako chłodny i obcy.
- 2) Postawa Nadmiernie Wymagająca — określa rodzica sztywno ukierunkowanego na wychowanie dziecka zgodnie z własnym modelem, uznawanym za jedyny dobry dla dziecka. Wysokie wyniki wskazują, że ojciec jest autorytarny, perfekcjonistyczny, nie uznaje sprzeciwu i surowo egzekwuje wykonywanie swoich poleceń. Lekceważy przy tym potrzeby dziecka związane z jego indywidualnym rozwojem, a próbuje działania zgodne tylko z własnym wyobrażeniem. Niskie wyniki w tej skali oznaczają pożądaną postawę ojca, charakteryzującą się stawianiem wymagań adekwatnych do wieku i możliwości dziecka.
- 3) Postawa Autonomii — wyraża stopień tolerancyjnego i niezależnego traktowania dziecka. Wysoki wynik opisuje rodzica jako elastycznego i tolerancyjnego. Dziecko jest traktowane w sposób indywidualny oraz jako osoba posiadająca prawo do własnych tajemnic i poglądów. Ojciec szanuje prywatność dziecka oraz

---

³⁴ PLOPA, *dz. cyt.*, s. 338.

pozwala mu samodzielnie rozwiązywać swoje problemy, służąc przy tym radą i dobrym słowem. Wzajemne stosunki cechują się empatią, zrozumieniem i partnerstwem. Niskie wyniki na tej skali określają przeciwną postawę ojca, odznaczającą się ograniczaniem autonomii i samodzielności dziecka.

- 4) Postawa Niekonsekwentna — przedstawia sytuację, w której ojciec jest spostrzegany przez dziecko jako nieprzewidywalny i ulegający emocjom. Ojciec rzutuje własne problemy na dziecko. Wysokie wyniki oznaczają, że ojciec jest niekiedy czuły i akceptujący, natomiast innym razem – karcący i nerwowy. Mamy tutaj do czynienia z brakiem stabilności i nieumiejętnością nawiązania bliskich i satysfakcjonujących relacji z dzieckiem, co zwiększa dystans emocjonalny. Niski wynik świadczy o pożądanej postawie rodzica jako konsekwentnej i jednoznacznej w wyrażaniu uczuć i emocji.
- 5) Postawa Nadmiernie Ochraniająca — świadczy o traktowaniu dziecka jako wymagającego nieustannej opieki. Wysoki wynik opisuje rodzica przesadnie ingerującego w życie dziecka i nie potrafiącego zrozumieć procesów dorastania. Każdy przejaw samodzielności dziecka odbierany jest z niepokojem, gdyż uważa się, że dziecko nie poradzi sobie w życiu bez wsparcia i pomocy. Konsekwencją takiej postawy są konflikty i odsuwanie się dziecka, często łączone z buntem przeciwko rodzicowi. Niskie wyniki świadczą o okazywaniu dziecku racjonalnej swobody i wolności osobistej³⁵.

Druga metoda, Kwestionariusz Wizerunku Ciała, została opracowana przez A. Głębocką i służy do mierzenia postaw wobec własnego ciała oraz czynników wpływających na ich kształtowanie się³⁶. Zawiera 89 twierdzeń składających się na pięć skal: Emocji, Poznania, Zachowania, Krytyki otoczenia oraz Stereotypu ładny – brzydki. Osoba badana ustosunkowuje się do poszczególnych stwierdzeń przez wybór jednej z pięciu kategorii odpowiedzi: zdecydowanie nie, raczej nie, trudno powiedzieć, raczej tak, tak. Im wyższe wyniki osiąga badany, tym bardziej negatywne postawy przejawia wobec własnego ciała.

Skala Emocji składa się z 23 twierdzeń. Służy ona do pomiaru komponentu emocjonalnego względem własnego ciała, i bada pozytywne lub negatywne emocje.

Skala Poznania zawiera 22 pytania, które dotyczą oszacowywania rozmiarów ciała, zadowolenia lub niezadowolenia z poszczególnych partii ciała. Znajdują się tu również twierdzenia nawiązujące do samooceny badanego względem otoczenia.

Skala Zachowania obejmuje 11 twierdzeń. Koncentrują się one na podejmowaniu wysiłków związanych z własnym ciałem, takich jak: kontrolowanie wagi poprzez stosowanie diety, liczenie kalorii, ukrywanie niepożądanych zmian w ciele czy uprawianie ćwiczeń fizycznych.

³⁵ *Tamże*, s. 339–341.

³⁶ A.M. BEDNARSKA, *Wizerunek ciała u kobiet cierpiących na anoreksję*, w: GŁĘBOCKA, KULBAT (red.), *dz. cyt.*, s. 85.

Skala Krytyki otoczenia zbudowana jest z 21 twierdzeń. Pozwala ona ustalić, jakie komunikaty na temat wyglądu docierają z otoczenia do badanego, a przede wszystkim, czy inni ludzie interesują się jego wyglądem i jakie uwagi kierują pod jego adresem.

Skala Stereotypu ładny – brzydki posiada 10 twierdzeń. Mierzą one stopień internalizacji współczesnych standardów mody.

4.3. Osoby badane i procedura badania

W badaniu wzięło udział 250 kobiet w wieku 18–24 lata. Były to studentki różnych kierunków Uniwersytetu Opolskiego oraz Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Opolu. W celu weryfikacji hipotez, dotyczących wpływu relacji z ojcem na postrzeganie własnej kobiecości, zostały przeprowadzone badania empiryczne zgodnie z przyjętymi zasadami tego typu prac badawczych³⁷. Uczestniczki badania otrzymały do wypełnienia kwestionariusz, składający się ze Skali Postaw Rodzicielskich w wersji dla młodzieży oraz Kwestionariusz Wizerunku Ciała. Każde wykorzystane w badaniu narzędzie zaopatrzone było w krótką instrukcję, dotyczącą sposobu udzielania odpowiedzi na poszczególne twierdzenia. Badanie przebiegało w sposób anonimowy i miało charakter dobrowolny.

5. Interpretacja wyników badań

Zebrany materiał empiryczny został poddany analizie statystycznej, w ramach której uzyskano poniżej przedstawione rezultaty. W pierwszej kolejności zaprezentowane zostaną wyniki średnich, następnie ukazane zostaną wyniki korelacji r-Pearsona oraz analizy regresji wielokrotnej.

Na wstępnym etapie analiz obliczono wyniki średnich oraz odchyłeń standardowych dla poszczególnych podskal Skali Postaw Rodzicielskich i Kwestionariusza Wizerunku Ciała (tabele 1 i 2). Pozwala to na porównanie wyników w zakresie kolejnych podskal.

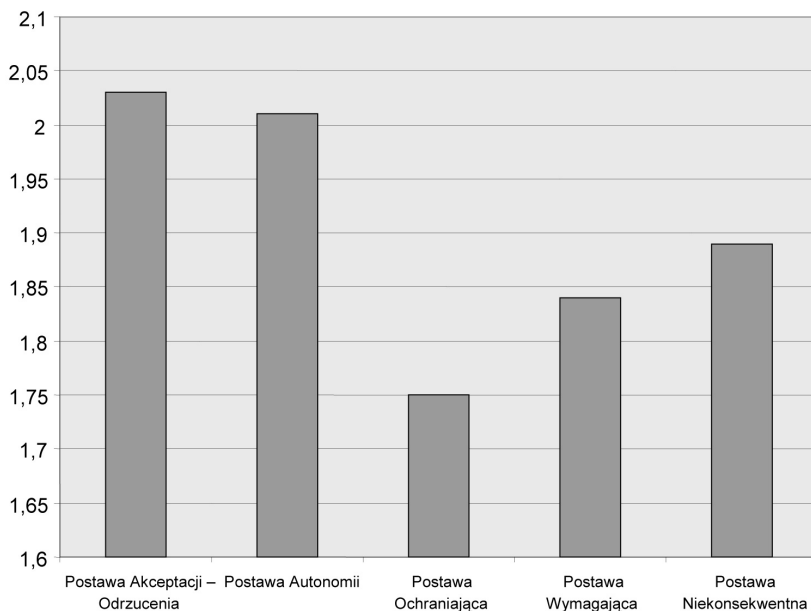
Tabela 1. Wyniki średnich arytmetycznych i odchyłeń standardowych w Skali Postaw Rodzicielskich

Postawa Akceptacji – Odrzucenia		Postawa Autonomii		Postawa Ochroniająca		Postawa Nadmiernie Wymagająca		Postawa Niekonsekwentna	
M	S	M	S	M	S	M	S	M	S
2,03	0,86	2,01	0,91	1,75	0,84	1,84	0,83	1,89	0,85

³⁷ Por. J.M. BRZEZIŃSKI, M. ZAKRZEWSKA, *Metodologia. Podstawy metodologiczne i statystyczne prowadzenia badań naukowych w psychologii*, w: J. STRELAU, D. DOLIŃSKI (red.), *Psychologia*, t. I, Gdańsk 2008, s. 205–207.

Poniższy wykres 1 prezentuje uzyskane wyniki średnich w poszczególnych podskalach Skali Postaw Rodzicielskich.

Wykres 1. Wyniki średnich arytmetycznych w Skali Postaw Rodzicielskich

Porównanie średnich arytmetycznych wyników uzyskanych w Skali Postaw Rodzicielskich wskazuje, że najwyższa wartość wystąpiła w przypadku podskali akceptacji – odrzucenia, natomiast najniższa przy podskali postawy ochraniającej.

Tabela 2. Wyniki średnich arytmetycznych i odchyłeń standardowych w Kwestionariuszu Wizerunku Ciała.

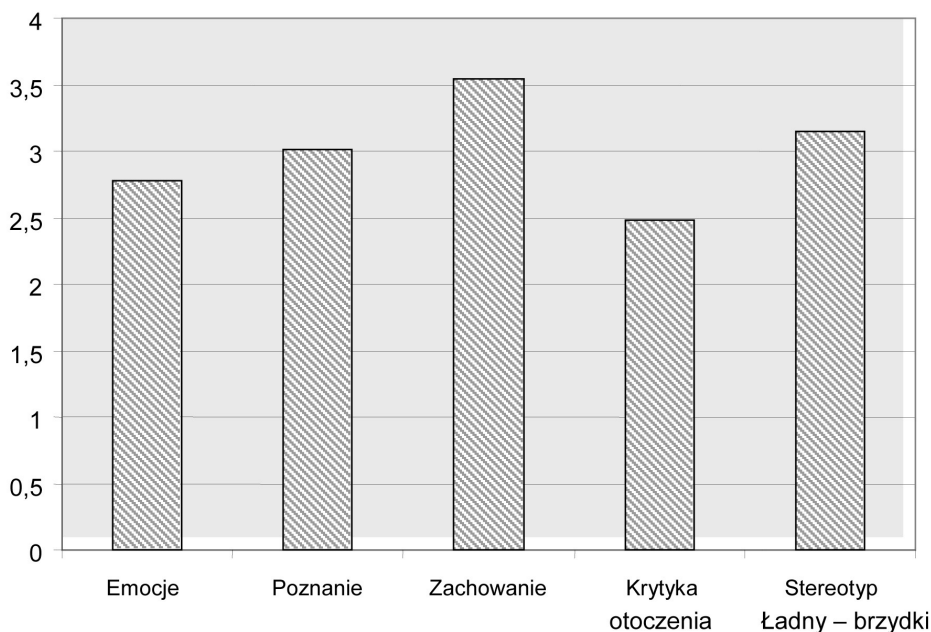
Emocje		Poznanie		Zachowanie		Krytyka otoczenia		Stereotyp ładny – brzydki	
M	S	M	S	M	S	M	S	M	S
2,78	0,81	3,01	0,63	3,54	1,04	2,48	0,47	3,15	0,76

Poniższy wykres 2 prezentuje uzyskane wyniki średnich w poszczególnych podskalach Kwestionariusza Wizerunku Ciała.

W ramach średnich wyników podskal Kwestionariusza Wizerunku Ciała najwyższa wartość wystąpiła dla zachowania, natomiast najniższa — dla krytyki otoczenia. Różnice między podskalami były tutaj większe niż w Skali Postaw Rodzicielskich. Oznacza to, że przy ocenie wizerunku własnego ciała osoby badane najsilniej kierują się takimi wskaźnikami zachowania, jak kontrolowanie swojej wagi ciała, ilości jedzonych posiłków i ich kaloryczności. W najniższym stopniu natomiast zwracają

uwagę na komunikaty krytyki otrzymywane od otoczenia pod adresem swojego ciała.

Wykres 2. Wyniki średnich arytmetycznych w Kwestionariuszu Wizerunku Ciała

W następnym etapie badań obliczono korelacje r-Pearsona pomiędzy podskalami Skali Postaw Rodzicielskich i Kwestionariusza Wizerunku Ciała. Pozwala to uchwycić znak i natężenie powiązań poszczególnych zmiennych między sobą, a zatem może być podstawą do wnioskowania o związkach relacji z ojcem oraz stosunku do własnego ciała. Wyniki przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Wartości współczynników korelacji r-Pearsona uzyskanych w badaniu Skalą Postaw Rodzicielskich i Kwestionariuszem Wizerunku Ciała

	Postawa Akceptacji – Odrzucenia	Postawa Autonomii	Postawa Ochroniająca	Postawa Nadmiernie Wymagająca	Postawa Niekonsekwentna
Emocje	-0,34***	-0,43***	-0,08	0,28***	0,42***
Poznanie	-0,27***	-0,32***	-0,26**	0,05	0,28***
Zachowanie	0,12	0,04	0,14	0,01	-0,10
Krytyka otoczenia	-0,25**	-0,36***	-0,08	0,32***	0,34***
Stereotyp ładny – brzydki	-0,22**	-0,27***	-0,13	0,05	0,40***

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Analiza danych zawartych w tabeli 3 wskazuje na istotne współzależności pomiędzy poszczególnymi postawami charakteryzującymi relacje z ojcem a sposobem, w jaki młode kobiety spostrzegają swoje ciała. Postawami ojców, które wykazują najsilniejszy wpływ na spostrzeganie swojego ciała przez córki, są: akceptacja – odrzucenie, autonomia i niekonsekwencja. W mniejszym stopniu związek z percepcją ciała u córek wykazują postawy wymagająca i ochraniająca.

Postawa akceptacji – odrzucenia negatywnie koreluje z emocjami ($r = -0,34$; $p < 0,001$), poznaniem ($r = -0,27$; $p < 0,001$), krytyką otoczenia ($r = -0,25$; $p < 0,01$) i stereotypem ładny – brzydki ($r = -0,22$; $p < 0,01$). Uwzględniając kierunki uzyskanych zależności oznacza to, że wraz ze wzrostem postawy akceptacji i empatii w relacjach rodzicielskich córki będą odczuwać bardziej pozytywne emocje w stosunku do swojego ciała, pozytywniej oceniać proporcje własnego ciała, wartościować uzyskiwane komunikaty otoczenia na swój temat bardziej pozytywnie oraz uważać kategorię szczupłości jako wyznaczającą kanony współczesnego piękna kobiety.

Podobne zależności uzyskano przy postawie autonomii, która wykazała ujemne korelacje z emocjami ($r = -0,43$; $p < 0,001$), poznaniem ($r = -0,31$; $p < 0,001$), krytyką otoczenia ($r = -0,36$; $p < 0,001$) i stereotypem ładny – brzydki ($r = -0,27$; $p < 0,001$). Uzyskane rezultaty świadczą, iż wzrost elastycznego i tolerancyjnego podejścia ojca do córki będzie wiązał się z bardziej pozytywnymi emocjami doświadczanymi odnośnie swojego ciała, lepszą oceną proporcji poszczególnych elementów ciała, bardziej pozytywną percepcją informacji otrzymywanych od otoczenia na temat własnego ciała oraz traktowania szczupłości w ramach aktualnych wyznaczników piękna kobiety.

Przy postawie ochraniającej jedyna zależność istotna statystycznie wystąpiła dla wymiaru poznania ($r = -0,25$; $p < 0,01$). Ta ujemna zależność świadczy, że nadmiernie ochraniająca postawa ojca będzie prowadzić do reakcji zadowolenia z własnego ciała.

Nadmiernie wymagająca postawa ojca w stosunku do własnej córki związana jest z emocjami ($r = 0,28$; $p < 0,001$) i krytyką otoczenia ($r = 0,32$; $p < 0,001$). Dodatni kierunek zależności świadczy, że wzrostowi autorytarnego i perfekcjonistycznego podejścia ojca do córki będzie towarzyszyło u niej doświadczanie negatywnych emocji na temat własnego ciała oraz spostrzeganie komunikatów otoczenia odnośnie swojego ciała w kategoriach krytyki i negatywnych ocen.

Postawa niekonsekwentna pozytywnie koreluje z emocjami ($r = 0,42$; $p < 0,001$), poznaniem ($r = 0,28$; $p < 0,001$), krytyką otoczenia ($r = 0,34$; $p < 0,001$) i stereotypem ładny – brzydki ($r = 0,40$; $p < 0,001$). Oznacza to, że ze wzrostem natężenia postaw ojca w stosunku do córki, opartych na nieprzewidywalności, nagłym wybuchu emocji i silnej ambiwalencji wzrastają tendencje do odczuwania negatywnych emocji w stosunku do swojego ciała, bardziej negatywnego oceniania proporcji własnego ciała, spostrzegania komunikatów otoczenia na swój temat jako negatywnych i kry-

tycznych oraz niewłaściwego zinternalizowania współczesnych kanonów piękna kobiety.

Następnym etapem analiz było poszukiwanie uwarunkowań postaw wobec własnego ciała w obrębie postaw rodzicielskich. W tym celu przeprowadzono analizę regresji wielokrotnej. Zbiór zmiennych niezależnych stanowiły wyniki w Skali Postaw Rodzicielskich, a zmiennymi zależnymi były wyniki w Kwestionariuszu Wizerunku Ciała. Najpierw dokonano obliczeń dla podskali emocji (tabela 4).

Tabela 4. Regresja wielokrotna w podskali Emocje względem wyników w Skali Postaw Rodzicielskich

	B	β	t	p<
Postawa Autonomii	-0,46	0,13	-3,41	0,001
Postawa Niekonsekwentna	0,31	0,13	2,44	0,016
R = 0,49; R ² = 0,24; F(5,244) = 9,07; p<0,001				

Zespół dwóch postaw, autonomii i niekonsekwencji, wyjaśnia w sumie 24% zmienności w zakresie wyniku emocji. Uwzględniając charakter uzyskanych zależności można stwierdzić, że osoby będą doświadczać bardziej pozytywnych emocji związanych ze swoim ciałem tym bardziej, im częściej ojcowie będą prezentować elastyczne i tolerancyjne podejście w kontaktach oraz unikać ambiwalencji w okazywaniu uczuć i popadania w skrajne postawy.

Kolejną podskala poddaną analizie było wymiar poznania, dla którego uzyskane zależności prezentuje tabela 5.

Tabela 5. Regresja wielokrotna w podskali Poznanie względem wyników w Skali Postaw Rodzicielskich

	B	β	t	p<
Postawa Autonomii	-0,45	0,14	-3,26	0,001
Postawa Nadmiernie Wymagająca	-0,46	0,12	-3,70	0,001
R = 0,46; R ² = 0,21; F(5,244) = 7,73; p<0,001				

Dla podskali Poznanie uzyskano dwa wyniki istotne statystycznie w zakresie postaw autonomii i nadmiernego wymagania, które łącznie wyjaśniają 21% zmienności wyników. Osoby badane przejawiają silniejszą skłonność do formułowania pozytywnych ocen na temat własnego ciała wtedy, gdy ich ojcowie wykazują silniejsze postawy tolerancji, zrozumienia i szacunku dla ich własnych opinii oraz dążą do większego ochraniań swojego dziecka.

W zakresie podskali zachowania wyniki nie osiągnęły wymaganego poziomu istotności statystycznej. Następną podskala poddaną analizie był Krytyka otoczenia (tabela 6).

Tabela 6. Regresja wielokrotna w podskali Krytyka Otoczenia względem wyników w Skali Postaw Rodzicielskich

	B	β	t	p<
Postawa Niekonsekwentna	0,25	0,13	1,88	0,05
R = 0,39; R ² = 0,15; F(5,244) = 5,40; p<0,001				

W przypadku krytyki otoczenia tylko jedna postawa, niekonsekwencji, wyjaśnia 15% zmienności wyników. Uwzględniając uzyskany wynik można stwierdzić, że osoby będą tym silniej oceniać komunikaty otoczenia na temat swojego ciała jako krytyczne i niekorzystne, im bardziej ich ojcowie będą przejawiać niekonsekwentne i niespójne postawy, wyrażające się naprzemiennych relacjach czułości i dystansu emocjonalnego.

Ostatnią analizowaną podskalą był wymiar stereotypu ładny – brzydki, w ramach którego wyniki zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7. Regresja wielokrotna w podskali Stereotyp ładny – brzydki względem wyników w Skali Postaw Rodzicielskich

	B	β	t	p<
Postawa Autonomii	-0,32	0,13	-2,50	0,01
Postawa Nadmiernie Wymagająca	-0,48	0,12	-4,09	0,001
Postawa Niekonsekwentna	0,67	0,12	5,38	0,001
R = 0,53; R ² = 0,28; F(5,244) = 11,55; p<0,001				

Zespół trzech postaw: autonomii, nadmiernego wymagania i niekonsekwencji wyjaśnia w sumie 28% zmienności w zakresie wyników stereotypu ładny – brzydki. Biorąc pod uwagę charakter uzyskanych zależności należy stwierdzić, że osoby będą posiadać bardziej prawidłowo zinternalizowany model piękna ciała kobiecego, im bardziej ojcowie szanują ich wewnętrzną samodzielność i autonomię, prezentują postawy wymagania i opieki wobec córki oraz wykazują konsekwencje i spójność w reakcjach emocjonalnych.

6. Dyskusja wyników i propozycja dalszych badań

Celem niniejszych badań było ukazanie szczegółowych zależności pomiędzy relacjami ojców do córek a percepcją wizerunku własnego ciała przez córki. Analiza wyników przeprowadzonych badań wykazała statystycznie istotne różnice pomiędzy charakterem postaw prezentowanych przez ojców a doświadczeniem własnej cielesności przez młode kobiety. W zależności od charakteru postawy ojcowskiej

córki w różny sposób przeżywają i oceniają własny wizerunek³⁸. Ojciec wspomaga kształtowanie się roli kobiety, w efekcie czego przyjmuje ona akceptowane lub nieakceptowane społecznie zachowania przypisane dla jej płci. Ponadto specyfika relacji między ojcem a córką wpływa bardzo silnie na jej stosunek do własnego ciała.

Postawami ojców, które wykazały najsilniejszy wpływ na spostrzeżenie przez córki swojego ciała, były: akceptacja – odrzucenie, autonomia, nadmierne wymagania i niekonsekwencja. Wyniki analiz regresji wielokrotnej pokazały, że ich oddziaływanie zachodziło w takich sferach wizerunku ciała, jak: emocje, poznanie, krytyka otoczenia oraz stereotyp ładny – brzydki. Słabszym okazał się związek postawy ochraniającej z percepcją wizerunku ciała. Brak zależności uwidocznił się w zakresie sfery zachowania w wizerunku ciała. Uzyskane rezultaty potwierdzają pierwszą hipotezę zakładającą występowanie związku pomiędzy postawami ojca a sposobem doświadczania własnej cielesności przez młode kobiety. Jest to zgodne z literaturą przedmiotu, według której postawa ojca wywiera silny wpływ na sferę emocjonalną dziewcząt oraz kształtuje u nich obraz własnego „ja”³⁹. Specyfika relacji między ojcem a córką wpływa bardzo silnie na jej stosunek do własnego ciała i określa, w jaki sposób różne aspekty wizerunku ciała będą spostrzegane i oceniane. Wydaje się to bardzo istotne, jeśli przyjmiemy pogląd wyrażany przez psychologów, że oceny dotyczące wizerunku ciała mocno wpływają na ich poczucie szczęścia i zadowolenia⁴⁰.

Jednocześnie nasze wyniki poszerzają wcześniejsze badania dotyczące związków z ojcem a stosunkiem do własnego ciała u dziewcząt⁴¹. Uzyskane zależności wskazują na wielowymiarowość związków zarówno odnośnie postaw rodzicielskich, jak i różnych sfer percepcji ciała. Postawy ojców do córek mogą przyjmować charakter akceptacji, odrzucenia, preferowania nadmiernych wymagań, tolerancji i autonomii, zachowań niekonsekwentnych oraz nadmiernego ochrania. Ich związek z poszczególnymi sferami wizerunku ciała: emocjami, poznanie, zachowaniem, krytyką otoczenia oraz stereotypem ładny – brzydki jest niejednakowy. Najsilniejsze zależności wystąpiły w ramach postaw akceptacji – odrzucenia, autonomii i niekonsekwencji z sferami emocji oraz stereotypu ładny – brzydki, na-

---

³⁸ E.T. BARKER, N.L. GALAMBOS, *Body dissatisfaction of adolescent girls and boys*, „The Journal of Early Adolescence” 18 (2003), nr 2, s. 160; V. PHARES, A.R. STEINBERG, J.K. THOMPSON, *Gender differences in peer and parental influences: body image disturbance, self-worth, and psychological functioning in preadolescent children*, „Journal of Youth and Adolescence” 33 (2004), nr 5, s. 422.

³⁹ M. PLOPA, *Więzi w małżeństwie i rodzinie. Metody badań*, Kraków 2006, s. 225; WRIGHT, *dz. cyt.*, s. 93–95.

⁴⁰ R. STOKES, C. FREDERICK-RECASCINO, *Women’s perceived body image: Relations with personal happiness*, „Journal of Women and Aging” 15 (2003), s. 17–18.

⁴¹ CARLSON, *art. cyt.*, s. 151–152; JUCYK, *art. cyt.*, s. 36–37.

tomiast najsłabsze związki ujawniły się dla postawy ochraniającej, która uzyskała słabe ujemne powiązania ze sferą poznania. Zróżnicowany charakter zależności między postawami rodzicielskimi a percepcją wizerunku ciała córek wskazuje, że różne formy komunikacji rodzicielskiej oddziałują na odmienne sfery związane z obrazem siebie.

Podejście ojców, wyrażające się w akceptacji i okazywaniu autonomii córce prowadzi do doświadczania bardziej pozytywnych emocji i uczuć w relacji do swojego ciała, formułowania bardziej przychylnych ocen odnośnie proporcji ciała, spostrzegania komunikatów otoczenia na swój temat jako bardziej przychylnych oraz dojrzałego traktowania aktualnych kanonów piękna kobiety. Aktywna obecność ojca wykształca w córce dojrzałe spojrzenie na własne ciało i umożliwia pozytywne doświadczanie różnych aspektów osobistego wizerunku, co okazuje się istotne dla jej przyszłego życia⁴². Stanowi to potwierdzenie drugiej hipotezy badawczej, sugerującej związek akceptujących postaw ojca z wyższym poczuciem własnej wartości i samooceny oraz pozytywnym nastawieniem do własnej cielesności. Wspierający i rozumiejący ojciec stymuluje rozwój i wewnętrzny wzrost dziecka, dzięki czemu staje się ono samodzielne i świadomie kształtuje swoją tożsamość indywidualną, także w zakresie oceny własnego wyglądu⁴³. Kierunek i natężenie wyników analizy regresji pozwala przypuszczać, że mamy tutaj do czynienia z zależnością przyczynowo-skutkową, tzn. postawy rodzica wpływają na procesy percepcji dokonywane przez córki.

Analiza wyników badań wykazała istotne statystycznie zależności pomiędzy wycofanymi i niekonsekwentnymi postawami ojca a oceną wizerunku u córek, co pozwala zweryfikować trzecią hipotezę. Ten kierunek zależności jest zgodny z wcześniejszymi ustaleniami literatury przedmiotu podkreślającymi, że negatywne relacje ojca do córki mogą być przyczynami zaburzeń zarówno w spostrzeganiu wizerunku własnego ciała, jak i nieprawidłowości zachowania bazujących na obrazie ciała, np. anoreksja⁴⁴. Autorytarna i nadmiernie wymagająca postawa ojca w stosunku do własnej córki prowadzi do pojawienia się negatywnych emocji związanych z własnym ciałem oraz oceniania komunikatów otoczenia dotyczących swojego ciała w kategoriach krytyki i negatywnych ocen. Niekonsekwentna postawa ojca w stosunku do córki, wyrażająca się w zmienności nastroju i samopoczucia, naprzemiennych relacjach akceptacji i dystansowania się od dziecka, prowadzi do odczuwania ne-

---

⁴² A.E. SWARR, M.H. RICHARDS, *Longitudinal effects of adolescent girls' pubertal development, perceptions of pubertal timing, and parental relations on eating problems*, „Developmental Psychology” 32 (1996), s. 643–644.

⁴³ W.A. COLLINS, B. LAURSEN, *Parent-adolescent relationships and influence*, w: R.M. LERNER, L. STEINBERG (red.), *Handbook of adolescent psychology*, Hoboken 2004, s. 344.

⁴⁴ CANETTI, KANYAS, LERER, LATZER, BACHAR, *art. cyt.*, s. 712–713; G.L. McVEY, D. PEPLER, R. DAVIS, G.L. FLETT, M. ABDOLLEL, „Journal of Early Adolescence” 22 (2002), s. 91–92.

gatywnych emocji w stosunku do swojego ciała, oceny komunikatów otoczenia w negatywnym i krytycznym świetle oraz nieprawidłowego zinternalizowania obecnych kanonów piękna kobiety. Koresponduje to ze stanowiskiem N.H. Wrighta, który twierdzi, że chłodna postawa ojca przyczynia się do ogólnego obniżenia samooceny u młodej kobiety⁴⁵. Ojciec zdystansowany i odrzucający córkę nie zapewnia jej właściwych warunków wychowawczych do rozwoju poczucia własnej wartości i przyczynia się do wykształcenia zaburzonego obrazu swojego ciała, a tym samym przeżywania negatywnych emocji związanych z własną cielesnością.

Interesującym wnioskiem płynącym z badań jest podkreślenie, że najsilniejsze oddziaływanie postaw ojca na percepcję własnego ciała przez córki zachodzi na poziomie emocjonalnym. Wskazuje to na ważność wsparcia emocjonalnego czy stałości emocjonalnej w relacjach rodzicielskich⁴⁶. Córki przyswajają sobie określone wzorce samooceny poprzez pryzmat doświadczeń emocjonalnych z rodzicami, co jest wyraźnie widoczne przy percepcji własnego wyglądu.

Zdziwienie może natomiast budzić brak jakichkolwiek zależności postaw ojców z wymiarem zachowania. Może to wynikać albo z niskiej czułości zastosowanego narzędzia badawczego w zakresie mierzenia behawioralnych składników percepcji wyglądu, albo słabego oddziaływania postaw rodzicielskich na podejmowanie wysiłków związanych z własnym ciałem np. kontrolowania wagi poprzez stosowanie diety czy ukrywanie niepożądanych zmian w ciele. W przyszłych badaniach należy bardziej skupić się na tym zagadnieniu.

W podsumowaniu niniejszych badań nasuwa się wniosek, iż postawy ojca w stosunku do córki w istotnym stopniu determinują jej percepcję własnego ciała. W pełni akceptująca postawa ojca jest w stanie zapewnić córce odpowiednie warunki do wykształcenia się prawidłowego obrazu ciała i jest najlepszym zabezpieczeniem przed wykształceniem się u niej zaburzeń związanych z percepcją własnej cielesności. Wycofana i niekonsekwentna postawa ojca oznacza brak stałości emocjonalnej w relacji z córką i nieprawidłowe podejście do norm i wskaźników określających aktualny ideał piękna kobiecego. Z pewnością także i inne czynniki spełniają ważne role w formowaniu obrazu własnego ciała u dziewcząt, np. postawa matki, wpływ grupy rówieśniczej lub dominujące standardy piękna kobiecego. Uwzględniając wpływ wymienionych czynników, nie można jednak zapominać o roli, jaką odgrywa ojciec w kształtowaniu samooceny córek.

---

⁴⁵ WRIGHT, *dz. cyt.*, s. 79–80.

⁴⁶ Por. J.G. SMETANA, N. CAMPIONE-BARR, A. METZGER, *Adolescent development in interpersonal and societal contexts*, „Annual Review of Psychology” 57 (2006), s. 261–262.

**The impact of father-daughter relationships
on the perception of body image by women in later adolescence**

Summary

The nature and quality of relationships between fathers and daughters continues to be one of the most deeply researched topics. Father-daughter relationships experience significant transformations during adolescence which is regarded as a difficult period entailing significant moodiness, problems and stress. One of the most important characteristics of this age is body image. It derives from the notion that in contemporary Western society the major focus has been on the body's appearance, in particular on body shape and weight. Body shape is differentiated from other body appearance aspects in that it is viewed as essentially controllable by the individual. In psychological terms body image is considered to be a complex and multifaceted construct, encompassing perceptual, affective, cognitive, and behavioural aspects of body experience. This article tries to analyze the impact made by father-daughter relationships on the perception of body image by women in later adolescence. In order to investigate the connections two questionnaires were used: Parental Attitudes Scale and Questionnaire of Body Image. Two hundred and fifty women aged 19-24 were researched. The results showed that parental attitudes influenced the way in which women perceived their body and made opinions about its particular parts. Attitudes based on acceptance and autonomy arouse positive emotions and form an affirmative assessment of women's body image. On the contrary, withdrawing and inconsistent attitudes of fathers result in negative emotions, critical assessments of their body shape, and discrepancy between current beauty ideals as portrayed in the media and the body size and shape of real women. The emotional dimension of body image appeared to be most influenced by parental attitudes.

